

RAAP-Evaluatie- en selectierapport

Archeologische begeleiding, plangebied Markt te Weert

Datum	14 november 2016
CIS-code	4020307100
Projectcode	25604WMARK
Rapporteur	M.P.F. Verhoeven
Versie	1
Goedkeuring opdrachtgever	Datum: Handtekening:
Goedkeuring bevoegd gezag	Datum: Handtekening:

Inleiding

In opdracht van de gemeente Weert heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op de Markt in Weert een archeologische begeleiding uitgevoerd, van 31 oktober t/m 3 november.

Het onderzoek vond plaats in verband met de verwijdering en daarna aanplant van drie bomen op het noordelijke deel van de Markt, vlak tegenover brasserie D' oude Markt. Het onderzoek was aanvankelijk ingezet als een archeologische inspectie, maar vanwege belangwekkende vondsten van met name resten van waterputten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd is het onderzoek opgeschaald naar een archeologische begeleiding.

De werkput had afmetingen van ca. 10x10 m. Ten behoeve van de boomaanplant is dit areaal tot ca. 1,6 m beneden straatniveau uitgegraven. De begrenzing van de werkput was ook de begrenzing van de begeleiding. Er is laagsgewijs verdiept met een kraan met een gladde bak van 2 m breed. Daarbij zijn er drie vlakken gedocumenteerd: het bovenste vlak (onder de stol) met de drie plantgaten; een tussenvlak en het diepste vlak, waar zich de sporen duidelijk aftekenden. Vanwege de ondergrens van het derde vlak, konden de meeste sporen niet worden gecoupeerd. Alle sporen zijn ingemeten, getekend (met GPS) en gefotografeerd. Alle vondsten zijn ingemeten. Er zijn niet alleen vondsten van het vlak verzameld, maar ook uit verschillende lagen uit de wandprofielen. Alle wandprofielen zijn gefotografeerd, getekend en beschreven.

De waterput gebouwd van mergelblokken, verder de "stadswaterput" genoemd, is op verzoek van de gemeente behouden gebleven. De waterput is historisch bekend: in de vroege 20^e eeuw heeft de stadswaterpomp er bovenop gestaan (zie figuren 1 t/m 3). Alleen de zuidelijke helft van de put is zichtbaar; de noordelijke helft bevindt zich buiten het opgravingsareaal. De put is tot een hoogte van ca. 50 cm blootgelegd. De put is weer afgedekt met worteldoek, waarboven zand en puin is aangebracht. Het is de bedoeling om in de nabije toekomst de put geheel bloot te leggen, dat wil zeggen de noordelijke helft erbij betrekken en de put eventueel uit te graven. Bovendien zijn er plannen om de put zichtbaar te maken, bijvoorbeeld door er een glazen plaat boven aan te brengen.

Tijdens het onderzoek was er zeer veel belangstelling, van de gemeente, "het publiek" en de pers voor de stadswaterput.

Conform de KNA vindt na afloop van het veldonderzoek een evaluatie plaats, waarin de uitwerking van het onderzoek wordt vastgelegd. Daartoe is alle documentatie gecontroleerd, zijn alle sporen en vondsten ingevoerd in een database en zijn sporen en vondsten globaal beschreven. In dit rapport wordt een voorstel voor de uitwerking van het onderzoek gedaan.

Figuur 1. De stadswaterput met daaromheen de insteek.

Figuur 2. De stadswaterput.

Figuur 3. De stadswaterpomp. Bron: gemeente Weert, beeldbank van het Erfgoedcluster, Gemeentearchief, GAW 501.

Doel en vraagstelling

Zoals gezegd, was het onderzoek aanvankelijk een inspectie. Een inspectie is volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) een wat 'lichtere vorm' van archeologische begeleiding waar vooraf geen archeologisch Programma van Eisen (PvE) voor nodig is. Het was de bedoeling om in geval van archeologische begeleiding eventuele aanvullende eisen middels PvE vast te leggen, maar dat was gezien de tijdsdruk niet mogelijk. Derhalve zijn er van te voren geen onderzoeksvragen geformuleerd.

Het algemene doel van het onderzoek was om na te gaan of er zich binnen de begrenzing van het plangebied archeologische resten te bevinden, en om deze zo goed mogelijk te documenteren. Dit is gebeurd.

Voor de uitwerking worden de volgende onderzoeksvragen voorgesteld:

- Hoe ziet de bodemkundige opbouw van het plangebied eruit? Hoe is de stratigrafie in archeologische (antropogene) zin?
- In welke mate is het gebied verstoord?
- Wat zijn de kenmerken van de aangetroffen sporen? (afmetingen, materiaal, vullingen, etc.)
- Wat is de aard en datering en ruimtelijke verspreiding van de vondsten?
- Hoe verhouden de sporen en vondsten zich tot archeologische resten op en in de omgeving van de Markt?
- Wat is de functionele en chronologische relatie tussen de verschillende waterputten en overige sporen?
- Wat is er historisch bekend over de stadswaterput?
- Wat is de relatie tussen de waterputten en de stadsbranden in Weert?
- Op welke wijze dient verder met de stadswaterput te worden omgegaan? Hoe kan deze het beste verder gedocumenteerd, behouden en gevisualiseerd/ontsloten worden?

Resultaten veldwerk

De oorspronkelijke bodem (spoor 9000) in het plangebied bestaat uit grijsbruin zwak tot matig siltig dekzand. In de onderkant van dit zand bevinden zich roestbanken en blauwgrijze leemplekken. Een sterke golving van de roestbanden in het oosten wijst op cryoturbatie (vorstwerking), waarschijnlijk uit de laatste IJstijd. In de top van het zand heeft zich een ca. 20 cm dikke lichtgrijze “oude akkerlaag” (sporen 8000 en 8001) gevormd, dat wil zeggen een restant van akkerbouw. Bovenop deze akkerlaag bevinden zich bruine, grijze en zwarte ophogings-, aval-, en brandlagen en loopvlakken, afgedekt door recente stol en bestrating. Recente en archeologische sporen doorsnijden deze lagen en het dekzand. De voornaamste en grootste recente verstoringen (spoor 9999) zijn twee naast elkaar gelegen riolen, die het plangebied van het zuidwesten naar het noordoosten doorsnijden. Het noordelijke riool is nog in werking, maar het andere is buiten gebruik. Andere grote verstoringen waren de drie grote plantgaten voor de bomen.

Er zijn in totaal 17 sporen aangetroffen, waarvan het merendeel in het stuk ten noorden van de rioleringen. Zie figuur 4, en onderstaande tabel voor een overzicht. Het meest bijzondere spoor (nr. 1) is de stadswaterput. Deze bestaat uit een ronde structuur (waarvan de noordelijke helft niet is onderzocht omdat deze buiten de werkput lag) met een diameter van ca. 2,5 m. De put is opgetrokken van witte mergelblokken met een lengte en hoogte van 33-36 en 16-18 cm. Omdat de put niet is uitgegraven (de vulling zit er nog in), is de breedte niet bekend, maar is tenminste 26 cm. Er zijn twee lagen van dergelijke blokken blootgelegd. In het westen van de put is een deel van een bakstenen overkoepeling aangetroffen. Het overige deel van de koepel is verdwenen als gevolg van de plantgaten voor de bomen. De koepel is gebouwd van donkerrode bakstenen van ca. 23x6x12 cm. De koepel is waarschijnlijk veel jonger als de waterput; vermoed wordt dat deze erop is gezet om de stadspomp, zoals bekend van historische foto's, van schoon water te voorzien. De put is gevuld met bruin-grijs zand met grind en puin- en houtskool fragmenten. Rondom de waterput bevindt zich een enorme cirkelvormige kuil: de insteek, met een diameter van ca. 6,8 m. De insteek is niet gecoupeerd, maar in het vlak zijn twee vullingen onderscheiden: een witgrijze buitenrand, met daarbinnen een lichtbruine vulling met veel zwarte en grijze humeuze vlekken en puin- en houtskoolspikkels. Een boring in de vulling van de mergelput moest vanwege ondoordringbaar puin op 1 m diepte worden gestaakt. Echter, in een boring in de insteek werd de natuurlijke ondergrond op een diepte van 160 bereikt. Vanaf het maaiveld gerekend, betekent dit dat de insteek slechts ca. 3,20 diep was. Het is opvallend dat de mergelput asymmetrisch in de insteekkuil is gelegen, dat wil zeggen niet in het midden, maar naar het oosten toe.

De waterput doorsnijdt een oudere waterput in het zuidwesten (spoor 3). Deze put wordt doorsneden door het riool, en de insteekkuil bevindt zich in onopgegraven deel in het westen. De put zelf heeft een diameter van ca. 1,5 m, en de insteek een omtrek van ca. 4 m. De vulling van de put bestaat uit slap donkergrijs zand met puin- en houtskool stukjes. De insteek bestaat uit bruin-grijs zand met grijze vlekken, puin- en houtskoolvlekken.

Spoor 4 in de zuidwesthoek is mogelijk de insteek van nog een waterput, maar dit kan niet met zekerheid worden vastgesteld. Het spoor meet minimaal 1,4 x 1 m en is tenminste 70 cm diep. De vulling bestaat uit grijs zand met leembrokjes en houtskool fragmentjes. Sporen 5, 7, 8 en 9 betreffen kuilen die langs de westelijke, zuidelijke en oostelijke profielwanden tevoorschijn kwamen. Sporen 6 en 16 in het zuidoosten kwamen in vlak 2 tevoorschijn, dat wil zeggen in de top van het dekzand (spoor 9000), onder de akkerlaag. Het betreft vierkante paalgaten met een bewaarde diepte van 20 cm.

De overige sporen 10 t/m 15 en 17 betreffen sporen die alleen in het profiel zichtbaar waren, vanwege ofwel grote verstoringen in het vlak (sporen 10, 15 en 17: resp. recente kuil; opvulling boven insteek; insteek koepel stadswaterput), ofwel zeer onuitgesproken kleine kuiltjes (sporen 11, 12, 13 en 14).

Behalve deze grondsporen zijn er (met name in de profielen) 29 verschillende lagen onderscheiden. Het betreft de natuurlijke ondergrond (de C-horizont), maar verder allemaal antropogene lagen in de vorm van ophooglagen, brandlagen en loopvlakken. Vooral de loopvlakken en brandlagen zijn belangwekkend.

Spoor	Aard	Periode	Opmerking
1	mergelstenen waterput	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	bakstenen koepel erboven
2	insteek stenen waterput	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	insteek waterput 1, leembrokken
3	waterput	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	grote insteek eromheen
4	kuil of waterput	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	mogelijk insteek waterput
5	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
6	paalkuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
7	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
8	kuil	Late Middeleeuwen	
9	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
10	greppel	Late Nieuwe tijd	
11	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
12	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
13	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
14	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	
15	kuil	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	insteek koepel waterput 1
16	paalkuil	Late Middeleeuwen	
17	verstoring	Nieuwe tijd	opvulling nazak boven koepel waterput
5000	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
5001	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
5002	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
5500	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	brandlaag
5501	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	brandlaag
6000	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6001	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6002	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6003	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
6004	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6005	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
6006	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6050	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	verspoeld
6051	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	verspoeld
6500	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
6501	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	verspoeld
6502	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	verspoeld
6503	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ingetrapt?
6900	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	verspoeld
6910	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
6911	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
6950	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	vloer
6970	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	ophooglaag
7000	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak
7001	antropogene laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	loopvlak

Spoor	Aard	Periode	Opmerking
8000	antropogene laag	IJzertijd-Romeins	akkerlaag
8001	antropogene laag	IJzertijd-Romeins	akkerlaag
9000	natuurlijke laag	Laat Pleistoceen	C-horizont
9999	antropogene laag	Nieuwe tijd-Nieuwste tijd	recente verstoringen

Tabel 1. Sporenoverzicht.

Vondsten

In totaal zijn er 47 vondsten verzameld in 22 vondstnr's. De vondsten komen zowel van het vlak als uit lagen in het profiel. Zie onderstaande tabel voor een overzicht.

Vondstnummer	Aantal	Spoornummer	Baksel/aard	Periode
1	1	3	blauwgrijs	Late Middeleeuwen
1	1	3	steengoed	Late Middeleeuwen
1	1	3	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
2	1	9999	steengoed	Late Middeleeuwen
2	1	9999	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
2	1	9999	grijsbakkend	Late Middeleeuwen
2	1	9999	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
3	1	2	steengoed	Late Middeleeuwen
4	1	2	blauwgrijs	Late Middeleeuwen
5	1	7000	steengoed	Nieuwe tijd
6	1	6	blauwgrijs	Late Middeleeuwen
7	1	7	steengoed	Late Middeleeuwen
7	1	7	blauwgrijs	Late Middeleeuwen
8	1	8	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
9	1	8	steengoed	Late Middeleeuwen
9	1	8	Hafner waar	Late Middeleeuwen
10	1	6001	blauwgrijs	Late Middeleeuwen
11	1	8001	handgevormd	IJzertijd-Romeinse tijd
12	1	6001	Pingsdorf	Late Middeleeuwen
13	11	3	dierenbotten	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
14	2	3	grijsbakkend	Late Middeleeuwen
14	1	3	steengoed	Late Middeleeuwen
14	1	3	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
15	3	3	dierenbotten	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
16	1	3	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
17	1	5500	rood Maaslands	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
18	1	5500	roodbakkend	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
19	1	2	loden gewicht	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
20	1	2	loden gewicht	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
21	1	7000	steengoed	Late Middeleeuwen
21	1	7000	steengoed	Late Middeleeuwen
22	1	5000	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
22	1	5000	steengoed	Late Middeleeuwen
22	1	5000	steengoed	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
23	2	1	baksteen	Nieuwe tijd

Tabel 2. Vondstenoverzicht.

Uitgezonderd van twee mogelijke twee kleine loden gewichtjes uit de insteek van de stadswaterput (vondsten 19 en 20), en dierlijke botfragmenten uit de andere waterput (spoor 3: vondsten *) betreffen de vondsten kleine tot zeer kleine fragmenten merendeels geglazuurd aardewerk uit de Middeleeuwen en de periode Middeleeuwen-Nieuwe tijd. Één handgevormde scherf uit de akkerlaag is uit de Prehistorie, waarschijnlijk de periode IJzertijd-Romeinse tijd.

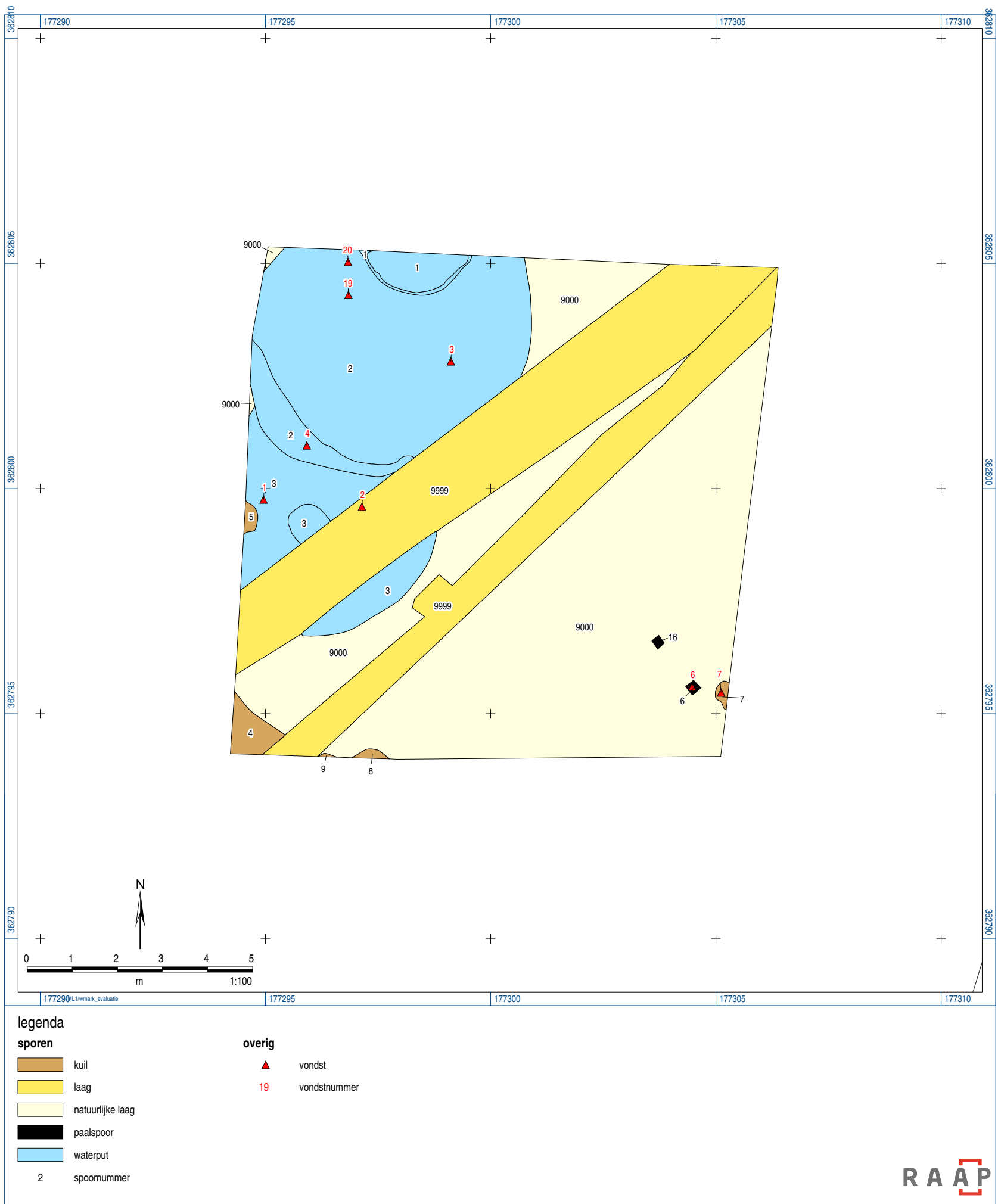
Advies voor uitwerking

Ten aanzien van de uitwerking wordt geadviseerd om alle vondsten en sporen in detail te analyseren en beschrijven. In dit kader dienen alle profielen te worden gedigitaliseerd en in het rapport te worden gebruikt en afgebeeld. Het aardewerk dient te worden beschreven op baksel, vorm en zo nauwkeurig mogelijk worden gedateerd. Aan de hand hiervan, en aan de hand van de stratigrafie, dient een relatieve chronologie te worden opgesteld

Bovendien moet niet alleen de archeologische-, maar ook de historische context (Markt van Weert) in de uitwerking van de gegevens worden betrokken. Dat wil zeggen: oude kaarten, foto's, en andere relevante bronnen. Hierbij dienen het gemeentearchief en de heemkundekring te worden betrokken.

De gemeente is van plan om de stadswaterput verder vrij te leggen (d.w.z. het noordelijke deel) en te documenteren, waarna deze zichtbaar gemaakt kan worden aan het publiek (glazen plaat). In dit verband wordt het aangeraden om met de uitwerking en rapportage te wachten totdat de put geheel is gedocumenteerd, zodat alle informatie optimaal verwerkt ne gerelateerd kan worden.

Er zijn geen vondsten die het conserveren waard zijn.

Figuur 4. Sporenoverzicht.